

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

Соғлиқни сақлаш вазирлиги

№БД 3.18

107-0111 54844

201 йил «15» 04

201 йил «25» 04.2011

МУТАХАССИСЛИК ФАНИ (ХИРУРГИЯ)

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси	500000	-“Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот”
Таълим соҳаси	510000	-“Соғлиқни сақлаш”
Таълим йўналиши	5510700	-“Олий ҳамширалик иши”

Тошкент – 2017 йил

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2019 йил “25” 04 даги “107” – сонли буйруғининг 2 -илласи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳузуридаги тиббиёт олий ва ўрта махсус касб-хунар таълим муассасалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил “15” 04 даги “1” – сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашида маъқулланган, ОУМТВнинг 2018 йил “7” 12 даги 1000-сонли буйруғи билан келишилган.

Фан дастури Тошкент педиатрия тиббиёт институти томонидан ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Дадаев Ш.А.	ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси муdiri, т.ф.д., профессор
Рахимов О.У.	ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси ассистенти
Джуманов А.К.	ТошПТИ хирургик касалликлар кафедраси ассистенти

Такризчилар:

Даутов Ф.А.	ТошВМОИхирургия ва болалар хирургияси кафедраси профессори, т.ф.д.
Аскарров Т.А.	ТошПТИ умумий хирургия, топографик анатомия ва оператив хирургия асослари кафедраси муdiri, т.ф.д., профессор.

Фан дастури Тошкент педиатрия тиббиёт институти Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2019 йил “27 март” даги “8”-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Дастур Олий хамширалик йўналиши талабалари учун мутахассислик фани (хирургия)дан тузилган бўлиб, талабаларга хамширалик ташхисини қўйиш ва уни асослашга тайёрлаш, врачгача бўлган ҳолатларда бемор ҳолати оғирлигини ўз вақтида баҳолашни ўргатиш. Ҳамда бемор организми анатоми - физиологик, ёшига боғлиқ хусусиятлар, шунингдек организмдаги функционал тизимларнинг ўзаро боғлиқлиги ва регуляцияси, саломатлик тўғрисида тушунча ва уни муҳофаза қилиш омиллари, соғлом ҳаёт кечириш тарзи ва саломатликнинг ижтимоий аҳамиятининг гигиеник асослари ҳақида тушунча беради. Хирургик операцияларга тайёргарлик ва хирургик амалиётни олиб бориш бўйича билим ва кўникмаларни камраб олган. Хирургияда учрайдиган патологик ҳолатлар ва асоратларда тиббий врачгача бўлган ёрдам кўрсатиш. Шошилиш ҳолатларда шошилиш тиббий ёрдамни амалга оширишга қаратилган.

Дастур ўрганишнинг мақсади ва вазифалари, билимларга, кўникмаларга қўшимча талабларни ўз ичига олади. Дастурда замонавий технологияларни қўллаш, билимларни назорат қилиш ва баҳолашни ҳисобга олган ҳолда ўқитиш, усулларга қўйилган талаблар аниқ ишлаб чиқилган.

«Хирургия» фани 3 курсларда умумий клиник фанлар блокида хирургия йўналишини танлаган талабаларга мутахассислик фани бўлиб ўқитилади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Хирургия фанини ўқитишдан мақсад – хирургик касалликларда хамширалик жараёнини ўткази оладиган олий маълумотли хамшираларни тайёрлаш, уларга иш фаолиятида керак бўладиган билимлар, амалий кўникмаларни шакллантириш, ҳамда ҳозирги замон жаррохлиги илмий-техникавий ютуқлари билан таништиришдир.

Бу мақсадда куйидаги асосий вазифалар ўрганилади: талабаларни хирургик беморлар билан таништириш, жаррохлик амалиётлари билан таништириш, асептика ва антисептика асосларини ўргатиш, операция этаплари ва хамширанинг бу ўринда тугган ўрни, талабаларга соғлом турмуш тарзи ва тўғри овқатланишига бағишланган санитария-тарғибот ишлари бўйича суҳбатлар ўтказишга ўргатиш, талабаларни хирургияда қўлланиладиган замонавий ташхисот, текширув ва парвариш усулларига ўргатиш.

Махсус гуруҳ талабаларига жаррохлик амалиёти операция олди, операция ва операциядан кейинги даврларини олиб боришни, бошқаришни

ва ўз вақтида тез ёрдам чора тадбирларида фаол қағнашиш бўйича билим ва амалий кўникмаларга ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билимига кўникма ва малакасига қўйидаги талаблар қўйилади. “Хирургия” ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида **бакалавр**:

- хирургик касалликларининг этиопатогенетик асослари;
- хирургик касалликларининг клиник манзаралари ва диагностикасининг аломатлари;
- хирургик касалликларнинг одатдаги ва асоратланган кечишида, касалнинг ёши ва преморбид фонга боғлиқ равишдаги кечиш аломатлари;
- алоҳида симптом ва синдромларнинг диагностик ахамияти;
- инструментал, серологик, биохимик, морфологик текширув усуллари, уларнинг имкониятлари ва қўлланилиши;
- катта ёшдагилар хирургик патологияларини даволашнинг умумий принциплари;
- хирургик касалликлари бор катта ёшдаги беморларни диспансеризация ва реабилитация усуллари;
- соғлиқни сақлаш бирламчи звеноларида катта ёшдаги аҳолига хирургик ёрдам кўрсатиш принципларини эгаллаш;
- кичик хирургик манипуляциялар ва амалиётлар усуллари **ҳақида тасоввурга эга бўлиши керак**;
- хирургик патологияни аниқлаш учун бемордан анамнез йиғиш ва текширишни;
- реабилитацион режимлар чизмасини ишлаб чиқиш;
- шошилиш вазиятларда тезкор ёрдам кўрсатиш;
- кичик амалиётларни бажара олиш;
- организмнинг анатомио-физиологик, ёшига боғлиқ хусусиятларни;
- организмдаги функционал тизимларнинг ўзаро боғлиқлиги ва регуляцияси;
- соғлом ҳаёт кечириш тарзи ва саломатликнинг ижтимоий ахамиятининг гигиеник асослари;
- даволаш ва ташхис қўйиш асбобларини қўллашга кўрсатмалар;
- кечиктирилмас ҳолатларда даволаш ҳақида;
- соғлом турмуш тарзини тарғибот қилишни **билиши ва улардан фойдалана олиши**;
- қўлларни оқар сув остида ювиш техникаси;
- стерил халатни кийиш босқичлари;

- стерил қўлқопларни кийиш босқичлари;
- румолли боғламлар қўйиш техникаси босқичлари;
- “Чепец” боғлами: кўрсатмалар ва қўйиш кетма кетлиги;
- Гиппократ қалпоқчасини қўйиш техникаси;
- югансимон боғламини қўйиш техникаси;
- бармоқ билан қон томирларни босиб қон тўхтатиш соҳалари;
- Эсмарх жгутини қўйиш техникаси;
- юмшоқ тўқималар ёпиқ шикастланганда биринчи ёрдам босқичлари;
- сифон ҳўкна бажариш техникаси;
- Щеткин-Блюмберг симптомини аниқлаш;
- ўткир аппендицит симптомларини аниқлаш (Ровзинг ва Ситковский);
- ўткир холецистит симптомларини аниқлаш (Мюсси-Георгиевский ва Ортнер-Греков);
- ўткир ичак тутилиши симптомларини аниқлаш (Скляров ва Кивуль);
- ўткир панкреатит симптомларини аниқлаш (Керта ва Мейо-Робсон);
- магистрал қон томирларда пульсацияни аниқлаш;
- қўл артериал босимни ўлчаш;
- оёқда артериал босимни ўлчаш;
- оёқларни эластик бинтлаш;
- ташқи артериал ва веноз қон кетишни тўхтатиш;
- сийдик қопини катетеризация ўтказиш техникаси;
- чегараланган йирингдонларни очиш **кўникмаларига эга бўлиши керак**;

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулоти)

1 - мавзу. Хирургия фани. Замоनावий хирургияни ривожланиш тарихи. Хирургик беморларни текшириш асосий қоидалари. Умумий маълумот. Беморнинг шикоятлари. Анамнез. Беморни умумий кўрик. Пальпация. Перкуссия. Аускультация.

Замоनावий хирургияни ривожланиш даври босқичлари. Хирургияни ривожланиш эмпирик даври. Ибтидоий қабилада хирургик даволаш усулларни қўллаш. Қадимги Мисрда хирургия, Юнонистон ва Рим империя давридаги хирургия, Қадимги Хитой ва Хиндистон хирургияси. Ўрта Осиё ва араб давлатлари қадимги ҳудудларида хирургиянинг ривожланиши (Абу Али Ибн Сино ва унинг “Тиб қонунлари” китоби, Абул Қосим Ал-Захравий, Ал-

Рази). Хирургияни ривожланиш анатомик даври. Хирургик мактаблар ва илк операцион асбоблар пайдо бўлиши.

2-мавзу. Асептика асослари.

Асептика тўғрисида тушунча. Ҳаво-томчи инфекциясини олдини олиш усуллари. Хирургик бўлим, боғлов хонаси, операция хоналарида ҳаво-томчи инфекциясини тарқалишини олдини олиш усуллари. Контакт инфекциясини олдини олиш усуллари. Стерилизация қилиш усуллари. Стерилизациядан олдинги даврда ишлов бериш.

3-мавзу. Антисептика асослари.

Механик ва физик антисептика усуллари. Бактерицидлик ва бактериостатиклик тушинчалари. Ультрарадиация нури. Кичик энергияли лазер нури. Плазма нури. Ультратовуш. Бошқарилувчи абактериал муҳит. Кимёвий ва биологик антисептика.

4-мавзу. Десмургия. Боғлов материаллари тури.

Десмургия асослари. Атамалар. Боғлов материаллари тури. Стерил салфетка, циркуляр ёки бинтли боғламлар, бинтли боғламлар ҳақида тушинча. Боғламлар таснифи. Турли найсимон боғламлар. Кўкрак қафаси, қорин ва чанок соҳасига қўйиладиган боғламлар. Бош ва бўйин соҳаларига қўйиладиган боғламлар.

5-мавзу. Қон кетиши ва қон йўқотиш. Қон кетишни ташхислаш усуллари.

Қон кетиши ва қон йўқотиш. Таснифи. Қон кетишни ташхислаш усуллари. Қон кетиши, қон йўқотиш, гематома, пульсланувчи гематома, аневризма, ёлгон аневризма, петехия, пурпура, эххимоз, эпистаксис, энтерорагия, мелена, гемоптоз, гемотемезис, гематурия, метрорагия, гемоперикард, гемоторакс, гемоперитонеум, гематоцеле, гемартроз. Қон кетишни вақтинча ва батамом тўхтатиш усуллари.

6-мавзу. Хирургик операциялар.

Хирургик операциялар таснифи. Хирургик операцияларни ўтказиш қоидалари. Хирургик операция босқичлари: беморни операция столига ётқизиш тартиблари, операция майдонини тайёрлаш, операция бошланиши, операция бажарилиши, операцияни тугатиш.

7-мавзу. Юмшоқ тўқималар шикасти.

Юмшоқ тўқималарни ёпиқ шикасти. Чайқалиш. Лат ёйиш. Йиртилиш ва узилиш. Эзилиш. Травматик токсикоз. Юмшоқ тўқималар очик шикасти (жароҳатлар тўғрисида таълим). Жароҳатлар таснифи. Жароҳатнинг битиши. Жароҳатларни даволаш. Жароҳатга бирламчи хирургик ишлов бериш. Жароҳатга ишлов беришнинг бошқа турлари. Инфицирланган ва

йиринглаган жароҳатларни даволаш.

8-мавзу. Кўкрак қафаси ва қорин аъзолари шикастлари.

Кўкрак қафаси шикастлари. Пневмоторакслар: очик, ёпиқ, клапанли. Гемоторакс. Қорин шикастлари. Қорин аъзолари ёпиқ шикасти. Шикастланиш натижасида ковак (ошқозон, ичак) ва паренхиматоз аъзолар (жигар, талок, буйрак) йиртилиши. Сийдик қопи йиртилиши.

9-мавзу. Термик шикастланишлар. Куйиш. Совуқ уруш, электрошикастлар.

Термик шикастланишлар. Куйиш. Куйиш таснифи. Куйиш майдонини аниқлаш усуллари. Куйиш чуқурлигини дигностикаси. Куйиш кечини баҳолай олиш. Куйиш касаллиги. Давоси. Совуқ уруш, электрошикастлар. Таснифи. Дигностикаси.

10-мавзу. Юмшоқ тўқималар хирургик инфекцияси.

Юмшоқ тўқималар хирургик инфекцияси. Фурункул, карбункул, абсцес, флегмона, сарамас, эризипеллоидлар клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси. Гидраденит, парапроктит, йирингли паротит, маститнинг клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси.

11-мавзу. Ўткир хирургик инфекция.

Ўткир анаэроб хирургик инфекция. Анаэроб ноклостридиал инфекция. Газли гангрена. Қоқшол. Этиологияси. Патогенези. Клиникаси. Дигностикаси. Давоси ва олдини олиш чора тadbирлари.

12-мавзу. Ўткир қорин синдроми.

Ўткир қорин синдроми ва уни ўз вақтида ташхислаш. Тўғри ташхислашни ташкил этишда ҳамда текширув кетма-кетлигида ҳамширанинг тутган ўрни.

13-мавзу. Механик сариклик синдроми.

Механик сариклик синдроми ва уни тўғри ташхислашни ташкил этишда ҳамда текширув кетма-кетлигида ҳамширанинг тутган ўрни.

14-мавзу. Ўткир аппендицит. Аппендэктомия операциясини ўтқизиш.

Ўткир аппендицит. Клиника, дигностика, дифференциал дигностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Аппендэктомия операциясини ўтқизиш. Операция жараёнида олий маълумотли ҳамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, ҳамширалик парвариши.

15-мавзу. Ўткир холецистит. Холецистэктомия операциясини ўтқизиш..

Олий маълумотли ҳамширанинг роли.

Ўткир холецистит. Клиника, дигностика, дифференциал дигностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Холецистэктомия операциясини ўтқизиш.

Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

16-мавзу. Ошқозон ва ўн икки бармоқли ичак яра касаллиги.

Ошқозонда операцияларни ўтказиш. Операцияни ўтказишда олий маълумотли хамширанинг ўрни.

Ошқозон ва ўн икки бармоқли ичак яра касаллиги. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Ошқозонда операцияларни ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

17-мавзу. Қорин чурралари. Чурра кесиш операциясини ўтказиш.

Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли.

Қорин чурралари. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Чурра кесиш операциясини ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

18-мавзу. Ўткир перитонит. Лапаротомия операциясини ўтказиш.

Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли.

Ўткир перитонит. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Лапаротомия операциясини ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

19-мавзу. Ўткир панкреатит. Ошқозон ости безидаги операцияларни ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли.

Ўткир панкреатит. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Ошқозон ости безидаги операцияларни ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

20-мавзу. Ўткир ичак тугилиши. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли.

Ўткир ичак тугилиши. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Ичаклардаги операцияларни ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар мутахассислик гуруҳлари учун қўйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Беморларни курация. Касаллик тарихини ёзиш. Беморларни бирламчи кўриги, шикоятлари ва анамнезини йиғиш, объектив маълумотларни ва маҳаллий ҳолатни ёза олиш. Хирургик беморларни текшириш асосий қоидалари. Умумий маълумот. Беморни умумий кўрик. Пальпация. Перкуссия. Аускультация.

2. Хирургик беморларни текшириш қўшимча усуллари. Лаборатор, эндоскопик, функционал текшириш усуллари. Ультразвук текшириш усуллари. Радиоизотоп текшириш усуллари. Компьютер томография. Позитронно-эмиссион томография. Мультиспирал компьютер томография. Магнит-резонанс томография.

3. Хирургик беморларни даволаш босқичлари. Шошилиш ва бирламчи тиббий ёрдам.

4. Амбулатор хирургия асослари. Поликлиника ва КВП шаройида УАШ амбулатор қабули. ҚВП асбоб ускуна ва анжомлар билан таъмирланганлиги.

5. Беморларни шошилиш текширув усуллари (ФГС, ЭРХПГ, КТ, колоноскопия) га тайёрлаш.

6. Хирургик амалиётда хаширалик иши моҳияти. Антимикроб препаратлар.

7. Асептика тўғрисида тушунча. Ҳаво-томчи инфекциясини олдини олиш усуллари. Хирургик бўлим, боғлов хонаси, операция хоналарида ҳаво-томчи инфекциясини тарқалишини олдини олиш усуллари.

8. Операцион хоналарни тозалаш усуллари.

9. Контакт инфекциясини олдини олиш усуллари. Стерилизация қилиш усуллари. Стерилизациядан олдинги даврда ишлов бериш.

10. Автоклавлаш. Бикслар турлари. Синамалар ўтказиш.

11. Шифокорнинг хирургик операцияга тайёрланиш қоидалари ва босқичлари. Хирург қўлини операцияга тайёрлаш. Оқатган сувда хирург қўлини ювиш техникаси. Хирург қўлини стерилизация қилишда ишлатадиган антисептиклар: первомур, хлоргексидин биглюконат, АХД, евросепт, лизанин, церигель.

12. Қўлга ультразвук ишлов беришда ишлатиладиган қурилма. Хирург қўлига ишлов бериш усуллари. Хирург қўлига ишлов беришнинг классик усуллари: Спасокукоцкий-Кочергин ва Альфельд. Шошилиш ҳолатларда хирург қўлига ишлов бериш усуллари: Хоснер, Бруно ва Заблудонский.

13. Стерил халат ва қўлқоп кийиш техникаси. Операция майдонида ишлов бериш усуллари. Операция майдонида Филончиков-Гроссига усулида ишлов бериш.

14. Механик ва физик антисептика усуллари. Бактерицидлик ва бактериостатиклик тушинчалари.

15. Ультратрафинаш нураниш. Кичик энергияли лазер нурлари. Плазма нури. Ультратовуш. Бошқарилувчи абактериал мухит.

16. Дренаж ва тампонлар. Дренаж трубкалар. Бюлау ва Редон дренажларининг тузилиш хусусиятлари ва ўзига хослиги.

17. Кимёвий антисептика усуллари. Кимёвий антисептиклар: галоидлар, оксидловчилар, оғир метал тузлари, феноллар, кислоталар, бўёқлар, спиртлар, нитрофуранлар, осмотик таъсирли эритмалар, детергентлар, хиноксалин ва унинг махсулотлари.

18. Биологик антисептика: антибиотик ва антибиотиклар гуруҳи, вакциналар, зардоблар, бактериофаг, протеолитик ферментлар.

19. Аралаш антисептика усуллари.

20. Десмургия асослари. Атамалар. Боғлов материаллари тури. Стерил салфетка, циркуляр ёки бинтли боғламлар, бинтли боғламлар ҳақида тушинча. Боғламлар таснифи. Тўрли найсимон боғламлар.

21. Десмургия. Кўкрак қафаси, корин ва чанок соҳасига қўйиладиган боғламлар.

22. Бош ва бўйин соҳаларига қўйиладиган боғламлар. Бош ва бўйин соҳасига боғлам қўйиш техникасининг ўзига хослиги. Бош ва бўйин соҳасига бинтли боғлам қўйиш техникаси. Бош ва бўйин соҳасига румолсимон боғлам қўйиш техникаси. Юз соҳасига клеолли ва пластирли боғлам қўйиш техникаси.

23. Қўл ва оёқларга қўйиладиган боғламлар. Оёқ ва қўл соҳасига боғлам қўйиш техникасининг ўзига хослиги, боғламлар тури, оёқ ва қўл соҳасига боғламлар туридан келиб чиқган ҳолда боғлам қўйишга кўрсатмалар. Оёқ ва қўлларда қон кетишни тўхтатиш мақсадида қўйиладиган боғламларнинг ўзига хослиги.

24. Иммунизацияловчи боғламлар ҳақида тушинча, уларнинг травматик шикастланишларда биринчи ёрдам кўрсатишда ўрни ва аҳамияти. Травма олган беморларда транспортировка мақсадида қўйиладиган боғламларнинг ўзига хослиги.

25. Қон кетиши ва қон йўқотиш. Қон кетишни ташхислаш усуллари. Қон кетиши, қон йўқотиш, гематома, пульсланувчи гематома, аневризма, ёлғон аневризма, петехия, пурпура, экхимоз, эпистаксис, энтерорагия, мелена, гемоптоз, гемотемезис, гематурия, метроррагия, гемоперикард, гемоторакс, гемоперитонеум, гематоцеле, гемартроз.

26. Қон кетиши таснифи (физиологик, патологик, анатомик, сабабига

қўра, клиник кечишига қараб, тезлиги ва ҳажмига қараб, вақтига қараб). Қон кетишда организмда юз берадиган реакциялар: гиповолемия, веноспазм, аутогемодиллюция, периферик артериоспазм. Қон кетишда ўлим сабаблари.

27. Қон кетишни вақтинча ва батамом тўхтатиш усуллари. Қон кетишни вақтинча тўхтатиш усуллари. Зарарланган соҳани босиб туриш натижасида қон кетишни тўхтатиш усулларини. Оёқ қўлларни максимал букиш ва ёзишни шу билан бирга вертикал ҳолатни бера олиш. Артерияларни бармоқ билан босиб туриш. Эсмарх жгутини қўйиш. Эсмарх жгутини қўйишдаги камчиликлар. Қон кетишни батамом тўхтатиш усулларини: механик, физик, химик ва биологик.

28. Қон ва қон ўрнини босадиган суюқликлар қўйиш. Изогглютинация ва қон гуруҳи. Қон гуруҳлари ўзаро боғлиқлиги ва улар ҳақида маълумот. Қон гуруҳини кесишма усулида аниқлаш. Стандарт изогглютинацияланувчи зардоблар. Резус фактор ва уни аниқлаш усуллари (тузли эритмада, полиглюкинли пробиркада). Қон ўрнини босувчи эритмалар.

29. Қон консервацияси, уни сақлаш, яроқлилигини аниқлаш. Гемотрансфузияга кўрсатмалар. Гемотрансфузия усуллари ва техникаси. Қон синамаси. Аутогемотрансфузия. Донорликни ташкиллаштириш.

30. Трансфузиология асоратлари, уларни ташхислаш, даволаш ва олдини олиш усуллари. Гемотрансфузия асоратлари. Асоратларини даволаш.

31. Операциядан олдинги давр. Беморларни операцияларга тайёрлаш усуллари. Умумий маълумот. Беморларни операцияга тайёрлашни. Беморларни психологик тайёрлашни. Беморларни физик тайёрлашни.

32. Хирургик операциялар таснифи. Хирургик операцияларни ўтказиш қоидалари. Хирургик операция босқичлари: беморни операция столига ётқизиш тартиблари, операция майдонини тайёрлаш, операция бошланиши, операция бажарилиши, операцияни тугатиш.

33. Операциядан сўнги даврда беморларни даволаш ва кузатиш. Операциядан кейинги даврда организмда кечадиган ўзгаришлар. Операциядан кейинги асоратлар ва уларни олдини олиш.

34. Юмшоқ тўқималарни ёпик шикасти. Чайқалиш. Лат ёйиш. Йиртилиш ва узилиш. Эзилиш. Травматик токсикоз.

35. Юмшоқ тўқималар очик шикасти (жароҳатлар тўғрисида таълим). Жароҳатлар таснифи. Жароҳатнинг битиши. Жароҳатларни даволаш. Жароҳатга бирламчи хирургик ишлов бериш. Жароҳатга ишлов беришнинг бошқа турлари. Инфицирланган ва йиринглаган жароҳатларни даволаш.

36. Бош ва орқа мия шикастлари. Бош шикастланиши: чайқалиш, лат

ейиш, эзилиш. Орқа мия ёпиқ шикастлари.

37. Кўкрак қафаси шикастлари. Пневмоторакслар: очик, ёпиқ, клапанли. Гемоторакс.

38. Қорин шикастлари. Қорин аъзолари ёпиқ шикасти. Шикастланиш натижасида ковак (ошқозон, ичак) ва паренхиматоз аъзолар (жигар, талок, бўйрак) йиртилиши. Сийдик копи йиртилиши.

39. Суяклар синиши. Суяклар синиши: таснифи, суяк парчаларини силжиши, синишларда патологоанатомик ўзгаришлар, синишлар клиникаси, синишлар давоси, синиш асоратлари ва оқибатлари.

40. Бўғимлар чиқиши: таснифи, клиникаси, синиш асоратлари ва оқибатлари, давоси.

41. Транспорт имобилизацияси. Транспорт имобилизацияси хақида умумий тушинчалар. Транспорт имобилизацияси таснифи. Транспорт имобилизациясини бажаришга кўрсатмалар. Транспорт имобилизация турлари. Транспорт имобилизациясидаги хатоликлар. Ятрогения.

42. Термик шикастланишлар. Куйиш. Куйиш таснифи. Куйиш майдонини аниқлаш усуллари. Куйиш чуқурлигини дигностикаси. Куйиш кечишини баҳолай олиш. Куйиш касаллиги. Давоси.

43. Термик шикастланишлар. Совуқ уруш, электрошикастлар. Таснифи. Дигностикаси.

44. Юмшоқ тўқималар хирургик инфекцияси. Фурункул, карбункул, абсцес, флегмона, сарамас, эризипеллоидлар клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси.

45. Юмшоқ тўқималарни турли соҳаларда жойлашган хирургик инфекция. Гидраденит, парапроктит, йирингли паротит, маститнинг клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси.

46. Суяк хирургик инфекцияси. Остеомиелит. Суякка инфекция тушиш манбалари. Клиник кўриниши. Дигностика ва давоси. Гематоген остеомиелит. Сурункали остеомиелит. Травматик остеомиелит.

47. Бўғимлар хирургик инфекцияси. Ўткир йирингли артрит: клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси.

48. Кафт-бармоқлар хирургик инфекцияси. Хасмол: тери, тери ости, паронихий, пай, бўғим, суяк, пандактилит. Кафт флегмонаси – комиссурал, кафт юзаси флегмонаси. Тенор ва гипотенор флегмонаси.

49. Ўткир анаэроб хирургик инфекция. Анаэроб ноклостридиал инфекция. Газли гангрена.

50. Қоқшол. Этиологияси. Патогенези. Клиникаси. Дигностикаси. Давоси ва олдини олиш чора тадбирлари.

51. Кўкрак қафаси хирургик инфекцияси. Йирингли плеврит ва плевра эмпиемаси. Клиник кўриниши, давоси.

52. Қорин бўшлиғи хирургик инфекцияси. Клиник кўриниши, давоси. Перитонит. Дигностика. Махаллий ва умумий даволаш асослари.

53. Умумий хирургик инфекция. Лимфангит, лимфаденит, тромбофлебит, сепсиснинг клиник кўриниши, дигностикаси, давоси ва профилактикаси.

54. Ўткир ва сурункали специфик хирургик инфекция. Сибир яраси, бўғим ва суяклар сили, сил лимфаденити, актиномикоз. Этиологияси. Патогенези. Клиникаси. Дигностикаси. Давоси ва олдини олиш чора тадбирлари.

55. Инфекция. Бирламчи ва иккламчи инфидирланиш. ДВС синдром.

56. Тўқималар ўлими. Қон айланишининг ўткир бузилиши. Артериал эмболия. Клиник кўриниши. Давоси. Артериялар ўткир тромбози. Клиник кўриниши. Давоси.

57. Некроз хақида умумий тушинча. Қуруқ ва нам гангрена. Махаллий ва умумий даволаш усуллари.

58. Қон томирлар облитерацияланувчи касалликлари. Облитерацияловчи эндартериит. Этиологияси ва патогенези. Патологоанатомик кўриниши. Клиник кўриниши. Давоси.

59. Аорта ва периферик томирлар облитерацияловчи атеросклероз. Касалликнинг ривожланиш босқичлари, дигностикаси ва давоси.

60. Юмшоқ тўқималар микроциркулятор қон айланишини бузилиши. Ётоқ яралар, яралар, оқмалар.

61. Диабетик ангиопатия. Тўқималарнинг турли хил вариантдаги жонсизланишини (ўлишини) локал ҳолатини баҳолай олиш.

62. Ўткир қорин синдроми ва уни ўз вақтида ташхислаш. Тўғри ташхислашни ташкил этишда ҳамда текширув кетма-кетлигида ҳамширанинг тутган ўрни.

63. Механик сариклик синдроми ва уни тўғри ташхислашни ташкил этишда ҳамда текширув кетма-кетлигида ҳамширанинг тутган ўрни.

64. Ўткир аппендицит. Клиника, дигностика, дифференциал дигностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Аппендэктомия операциясини ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли ҳамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, ҳамширалик парвариши.

65. Ўткир холецистит. Клиника, дигностика, дифференциал дигностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Холецистэктомия

хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

81. Лимфостаз. Клиника, диагностика, дифференциал диагностика. Беморни операцияга тайёрлаш. Лимфа томирларида операцияларни ўтказиш. Операция жараёнида олий маълумотли хамширанинг роли. Операциядан кейинги давр. Асоратлар ва уларнинг олдини олиш, хамширалик парвариши.

82. Пластик хирургия. Тўқималарни қўчириб ўтказиш усуллари ва уларни битиб кетиши учун шароитлар. Аутопластика, гемопластика, гетеропластика, аллопластика. Филатов тери парчаси. Аъзо ва тўқималарни эркин қўчириб ўтказиш. Тери, мушак, қон томир, пай, нерв, суяк тўқималарини қўчириб ўтказиш.

83. Эстетик хирургия туғрисида тушунча. Абдоминопластикада сунъий материалларни қўллаш. Липосакция.

84. Трансплантология тарихи ва умумий маълумотлари. Иборалар. Таснифи: трансплантат турига қўра, донорлар турига қўра ва аъзони имплантация қилинадиган жойига қўра. Донорлик ва мослик муаммолари. Донорларнинг асосий гуруҳлари. Тўқима ва аъзоларни қўчириб ўтказиш коидалари. Донорлик хизмати. Донорнинг ва реципиентнинг мос келиши. Иммуносупрессия ҳақида тушунча. Иммуносупрессия учун дорилар. Трансплантологиянинг алоҳида масалалари. Буйрак, юрак, ўпка, жигар, ошқозон ости беzi, эндокрин хужайралар, ичак, тўқималар ва хужайралар трансплантацияси. Трансплантологияда нанотехнологиялар.

85. Эндовизуал технологияларининг таърифи ва таснифи. Уларни қўллаш учун кўрсатма ва қарши кўрсатмалар. Хирургияда эндовизуал операциялар.

86. Робототехника ва гибрид операциялар туғрисида тушунча, уларни келиб чиқиш тарихи ва истикболлари. Хирургияни ривожланиш келадагидаги ўрни ва аҳамияти.

87. Хирургик операциялардан кейинги тромбоземболик асоратлар. Клиник белгилари, эрта ташхислаш, шошилиш ёрдам кўрсатиш. Биринчи ёрдам кўрсатишда олий маълумотли хамширанинг роли. Олдини олиш чоратadbирлари.

88. Хирургик операциялардан кейинги беморлар реабилитацияси. Тиббий-психологик ёрдам кўрсатишда олий маълумотли хамширанинг роли.

Клиник машғулотлар мавзувий режа бўйича касалхонанинг хирургия ва реанимация бўлимларида, амалий кўникмаларни эгаллаш аудиторияда ўтказилади. Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий

методлари, педагогик ва ахборот коммуникация технологиялари қўлланиши назарда тутилган. Барча амалий машғулотлар ва маърузалар мавзулари бўйича замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион усулда мультимедия дастурлари тузилган. Амалий машғулотларда интерактив усуллардан (кичик гуруҳлар усули, ақлий ҳужум, уч босқичли интервью, ручка стол устида) фойдаланилади. Амалий машғулотлар ва маърузалар мавзулари бўйича график органайзерлардан фойдаланиш назарда тутилган.

“Хирургия” фани йўналишларидан келиб чиққан ҳолда клиник амалиётни ўтиш даврида талабалар амалий кўникмаларни ўзлаштиришлари кўзда тутилган.

Амалий кўникмалар рўйхати:

1. Қўлларни оқар сув остида ювиш техникаси.
2. Стерил халатни кийиш босқичлари.
3. Стерил қўлқопларни кийиш босқичлари.
4. Румолли боғламлар қўйиш техникаси босқичлари.
5. “Чепец” боғлами: кўрсатмалар ва қўйиш кетма кетлиги.
6. Гиппократ қалпоқчасини қўйиш техникаси.
7. Югансимон боғламини қўйиш техникаси.
8. Бармоқ билан қон томирларни босиб қон тўхтатиш соҳалари.
9. Эсмарх жгутини қўйиш техникаси.
10. Юмшоқ тўқималар ёпиқ шикастланганда биринчи ёрдам босқичлари.
11. Сифон ҳўкна бажариш техникаси.
12. Щеткин-Блюмберг симптомини аниқлаш.
13. Ўтқир аппендицит симптомларини аниқлаш (Ровзинг ва Ситковский).
14. Ўтқир холецистит симптомларини аниқлаш (Мюсси-Георгиевский ва Ортнер-Греков).
15. Ўтқир ичак тутилиши симптомларини аниқлаш (Скляров ва Кивуль).
16. Ўтқир панкреатит симптомларини аниқлаш (Керга ва Мейо-Робсон).
17. Магистрал қон томирларда пульсацияни аниқлаш.
18. Қўл артериал босимни ўлчаш.
19. Оёқда артериал босимни ўлчаш.
20. Оёқларни эластик бинтлаш.
21. Ташқи артериал ва веноз қон кетишни тўхтатиш.
22. Сийдик қопини катетеризация ўтказиш техникаси.

Ўқув клиник амалиётни ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Талабаларнинг “Хирургия” фани барча йўналишлари бўйича клиник амалиёти таълим жараёнининг 50%ини ташкил қилади ва “Хирургия” фани йўналишлари бўйича клиник амалиёти касалхоналарнинг хирургик бўлимларида, шифохоналарнинг қабул бўлимларида, поликлиникаларда ва кишлоқ врачлик пунктларида ўтказилади.

Амалий машғулотда амалий кўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва бир неча босқични ўз ичига олади:

1. Биринчи босқич – машғулотнинг мақсади ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда ўрганилаётган амалий кўникмани ўрганиш мотивацион асоси аниқланади, унинг назарий жиҳатлари муҳокама қилинади. Амалий кўникмаларни амалга ошириш учун керакли асбоб анжомлар ишлаш механизми, ишлатиш қоидалари билан талабалар таништирилади.

Биринчи босқични амалга ошириш учун кафедрада барча асбоб анжомлар мавжуд ва ишчи ҳолатда бўлиши лозим.

2. Иккинчи босқич – амалий кўникмани намойиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш. Бу босқични амалга ошириш учун амалий кўникмаларни кадамма-кадам алгоритми педагог томонидан ва видеофильмлар орқали намойиш этилади, алгоритм асосида босқичма босқич тўғри бажаришга алоҳида эътибор қаратилади. Талаба амалий кўникмани мустақил, бироқ педагог назорати остида муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенларда, талабалар ўзаро бир-бирида кўп марта машқ қилиб ўрганадилар. Бошида барча босқичларини алоҳида, кейин умумлаштирган ҳолда тўлиқ ва тўғри бажара олгандан сўнг беморда қўллашга рухсат берилади (имитацион тренинг).

Иккинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган амалий кўникмалар кадамма-кадам алгоритми ва видеофильми, ўқув-услубий қўлланмаси, бажариш схемаси ёки техникаси ва х.к., баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилган бўлиши лозим. Муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенлар, имитаторлар, асбоб анжомлар бўлиши лозим ва керакли шарт шароитлар (максимал даражада иш шароитига яқин моделлаштирилган) яратилиши лозим. Бу босқичда педагог назорат қилади ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғрилайди. Бу жараёнда талаба ҳаракатлари видеотасвирга олиниб ўзига намоиш этилиши, критик муҳокама қилиниши мумкин. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини,

ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра муолажани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда иштирок этадилар. Амалий кўникма автоматизм даражасигача етказилиши мақсадга мувофиқ.

3. Учинчи босқич - ўрганилган билим ва амалий кўникмани беморда қўллаш. Бу босқичда талаба ўзлаштирилган билим ва амалий кўникмани турли хил клиник ҳолатларда (шу жумладан шошилиш ҳолатларда) қўллашга, олинган натижаларни таҳлил қилишга ва шу маълумотлар асосида ҳаракат тактикасини белгилашга педагог назоратида ўргатилади.

Учинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган ўқув, услубий қўлланмалар, фотосуратлар, вазиятли масалар ва тестлар тўплами, кейслар, клиник протоколлар, диагностика ва даволаш стандартлари, ўргатувчи касаллик тарихлари ва амбулатор карталар ва х.к. ишлатилиши лозим. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар нафақат эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда балки командада ишлашда иштирок этадилар.

4. Тўртинчи босқич – хулоса. Бу босқичда педагог талаба томонидан олинган билим ва эгаллаган кўникмани беморларда, турли хил вазиятларда, фаолият жараёнида тўғри ва тўлиқ қўллай олишига ишонч ҳосил қилиши керак ва шунда амалий кўникма ўзлаштирилди деб ҳисобланади.

Тўртинчи босқични амалга ошириш учун талаба бемор билан мустақил ишлаши педагог томонидан назорат қилинади, тиббий ҳужжатларни, касаллик тарихини ёзиб ҳимоя қилганда баҳоланади.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий кўникмани ўзлаштирганлигини тасдиқлайди. Талаба амалий кўникмани ўзлаштириш олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вақтда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади ва педагогга қайта топширади. Талаба барча амалий кўникмаларни ўзлаштирган ҳолда фанни ўзлаштирган ҳисобланади.

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Талабаларнинг мустақил иши фан бўйича ўқув режасида кўрсатилган

ва ушбу фанни яхши ўзлаштириш учун мўлжалланган ва ажралмас қисми ҳисобланади.

Талабаларнинг мустақил тайёрланиши учун тавсия қилинган мавзулар:

1. Хирургик амалиётда хаширалик иши моҳияти.
2. Антимикроб препаратлар.
3. Антибиотиклар.
4. Инфекция. Бирламчи ва иккламчи инфидирланиш.
5. ДВС синдром.
6. Юрак ёпиқ массажи техникаси, дефибриляция.
7. Ўткир корин синдроми ва уни ўз вақтида ташхислаш.
8. Ичак тутилиш синдроми.
9. Меъда-ичакдан қон кетиши синдроми.
10. Сарғайиш синдроми, таҳлил ва ташхислаш.
11. Беморларни шошилиш текширув усуллари (ФГС, ЭРХПГ, КТ, колоноскопия) га тайёрлаш.
12. Ўткир буйрак коликаси, ўткир сийдик тутилиш синдроми, гематурия.
13. Напалмли қуйишлар.
14. Бош ва умуртқа шикасти.
15. Капилляр қон кетиши.
16. Ётоқ ва трофик яралар.
17. Хирургик асбоблар.
18. Хирургик асбоблар стерилизацияси.
19. Иплар стерилизацияси.
20. Атраматик игналар, уларнинг камчилиги ва афзалликлари. Игналар замонавий стерилизацияси.
21. Оёқ-қўл имобилизацияси.
22. Лапароскопик хирургия.
23. Пластик хирургия.
24. Диабетик оёқ.
25. Замонавий тикув материаллари.
26. Замонавий физик антисептика усуллари.
27. Маҳаллий гемостаз учун замонавий дори-воситалар.
28. Гибрид операциялар.
29. Суяк синишларда замонавий даволаш усуллари.
30. Қуйиш касаллиги.
31. Қандли диабетли беморларда юмшоқ тўқималар

- хирургик инфекциясини даволаш усуллари.
32. Сепсиснинг замонавий таснифи.
33. Артериал қон томирларни сурункали облитерациясида замонавий даволаш усуллари.
34. Ичак оқма яраларни бартараф қилиш усуллари.
35. Ошқозон раки касаллиги.
36. Хирургияда кичик инвазив аралашув.
37. Лапароскопик хирургия.
38. Пластик хирургия.
39. ОИТ да оператив эндоскопия.
40. Эндоскопик хирургия.
41. Лапароскопик холецистектомия.
42. Қўкс оралиги йирингли касалликлари.
43. Қизилўнғач ёт жисмлари.
44. Диафрагма релаксацияси.
45. Ўпка нопаразитар кисталари.
46. Спонтан пневмоторакс.

Мустақил ўзлаштирилаётган мавзулар бўйича талабалар томонидан:

Рефератлар тайёрлаш ва уни тақдимот қилиш тасия этилади.

Фан бўйича курс иши (лойиҳаси)

Фан бўйича курс иши режалиштирилмаган.

VI. Асосий ва қўшимча адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. Қаюмов Т.Х. Хирургияда хамширалик иши. Дарслик. Тошкент. Ибн Сино. 2003 й.
2. Гостишев В.К. Общая хирургия. Учебник. Москва. Медицина, 2000г.
3. Sh.I.Karimov Xirurgik kasalliklar. Дарслик. Тошкент. Ибн Сино нашриёти. 2011 й.
4. Заривчацкий М.Ф. Сестринское дело в хирургии. Учебник. Москва. Изд-во - Феникс, 2006г.

Қўшимча адабиётлар:

1. Кошелев А.А. Медицина катастроф. Теория и практика. Учебное пособие. Серия «Сестринское дело», СПб., «Паритет» 2000г.
2. Краснов А.Ф. и др.: Сестринское дело. Учебное пособие. Том 2. Москва, ГП «Перспектива» 2000г.
3. Грицук И.Р., Ванькович И.К. Сестринское дело в хирургии. Учебное пособие. Минск. «Высшая школа», 2000г.
4. Кузнецова В. Сестринское дело в хирургии. Серия «Медицина для вас». Учебник. Ростов на Дону. «Феникс» 2000г.

Интернет сайтлар:

1. www.tma.uz
2. www.zyonet.uz
3. www.medi.ru
4. www.medlinks.ru
5. www.obgyn.net
6. www.medscape.com
7. www.medland.ru
8. www.med-lib.ru
9. www.speclit.spb.ru
10. www.cochrane.org
11. www.ksmed.ru/pat/gynecology
12. www.medsan.ru
13. www.medtm.ru/gyn.html
14. www.dir.rusmedserv.com/index/speciality
15. www.healthua.com/parts/gynecology
16. www.medinform.net
17. www.medlain.ru